ምዕራፍ ሰለስተ

ከባቢና

ውፅኢታት'ዚ ምዕራፍ

ተምሃሮ እዚ ምዕራፍ ምስተምሃርኩም

- ኣብ ምብራ'ቕ ኣፍሪካ ዘለዉ ዓይነታትን ዝርገሐን እፅዋት ተፈጥሮ ተለልዩ፤
- ኣብ ምብራ'ቕ ኣፍሪካ ንእፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ዝፀልዉ ቀንዲ ምኽንያታት ተለልዩ፤
- መንቀልታትን ሳዕቤናትን ሊድ እኣታውነት ሰባት ኣብ ከባቢ ትርድኡ፤
- ሜላታት ዕቀባን ረብሓን ብሄራዊ ፓርክታት ትግንዘቡ፤
- ብርሰት ከባቢኹም ንምክልኻል ድሌት ተርእዩ።

ብ'ቕዓታት'ዚ ምዕራፍ

ተምሃሮ ነዚ ምዕራፍ ምስተምሃርኩም ነዞም ዝስዕቡ ብ'ቕዓታት ተማዕብሉን ትውንኑን

- ሃለዋት እንስሳት ዘገዳም ምስ ዝርገሐ እፅዋት ተፈጥሮ ተዛምዱ፤
- እንስሳት ዝለምዱን ዝዓብዩን ምስ ተፈጥሮኣዊ መንበሪ ከባቢኦም ተሰማሚዖም ከምዝኾነ ተረድኡ፤
- ዝርግሐ እፅዋት ተፈጥሮ ዝፀልዉ ቐንዲ ምኽንያታት ትፈልዩ፤
- መንበሪ ከባቢ እንስሳት ዘገዳም ብሰባት እንትጉዳእ እቶም እንስሳት እውን ከምዝጉድኡ ተረድኡ፤
- ፅባቐ እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ምብራ'ቕ ኣፍሪካ ተድንቑ፤
- ካብ ቱሪዝም ዝርከብ እቶት ንሓለዋ እንስሳት ዘገዳምን መንበሪኦምን ኣስተዋፅኦ ከገብር ከምዝኽእል ተረድኡ፤
- ብሰንኪ ደቂ ሰባት ኣብ ተፈጥሮ ከባቢ ዝበፅሑ ዝተፈላለዩ ብርሰታትን መንቀሊኦምን ትግምግሙ፤
- ሳዕቤን ሊድ ኣእታውነት ደቂ ሰባት ኣብ እፅዋት ተፈጥሮ ትፈልዩ፤
- ሜላታት ዕቀባ ሓመድ ተብርሁ፤
- ማይ ከመይ ከምዝዕቀብ ተብርሁ፤
- ዕላማን ረብሓን ብሄራዊ ፓርክታት ተብርሁ፤
- ብሄራዊ ፓርክታት ኢትዮጵያ ኣብ ካርታ ተመልክቱ፤
- ቀንዲ ብሄራዊ ፓርክታት ምብራ'ቕ ኣፍሪካ ተለልዩ።

መእተዊ

እዚ ምዕራፍ ሰለስተ ትምህርቲ ሕብረተሰብ 6ይ ክፍሊ ኣብ ከባቢና ዝብል ርእሲ ዝጠመተ ኾይኑ ምሉእ ብምሉእ ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ማእኸል ዝገበረ'ዩ። ኣብ ውሽጢ'ዚ ምዕራፍ ዘለዉ ትሕዝቶታት ድማ ብዛዕባ ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ዝርከቡ ዓይነታትን ዝርገሐን እፀዋት ተፈጥሮ፣ ኢ.ድ ኣእታውነት ደቂ-ሰባት ኣብ ምዝባዕ ከባቢና፣ ሜላታት ዕቀባ ሓመድን ማይን ዝጠመቱ እዮም። ኣብ መወዳእታ ድማ ተምሃሮ ብዛዕባ እቶም ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካን ኣብ ሃገርናን ዝርከቡ ብሄራዊ ፓርክታት ግንዛበ ረኺብኩምን ኣለሊኹምን ኣብ ካርታ እተመላኽትሉን ምዕራፍ'ዩ። ኣብዚ ምዕራፍ ብዙሓት መልመድታትን ዝተፈላለዩ ሕቶታትን ምህላዎም ንተምሃሮ ዘተባብዑ'ዮም።

3.1 እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ምብራቕ ኣፍሪካ

3.1.1 ዓይነታትን ዝረገሐን እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን

ተምሃሮ! ቅድሚ ናብዚ ንኡስ ርእሲ ምስጋርኩም እስቲ ኣብ ከባቢኹም ዝርከብ ዓይነትን ዝርገሐን እፅዋት ተፈጥሮ እንታይ ከምዝመስል ተመያየጥሉ?

ተምሃሮ እስቲ ነቲ ኣብ 5ይ ክፍሊ ብዛዕባ ቐንዲ እፅዋት ተፈጥሮ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝተማሃርኩምዎ ብምዝካር እንታይ እንታይ ከምዝበሃሉ ዘርዝሩ ? ብምቕፃል ድማ ነዚ ኣብ ታሕቲ ዘሎ ካርታ 3.1 ብዝግባእ ተመልኪትኩም እቶም ቀንዲ እፅዋት ተፈጥሮ ምብራቕ ኣፍሪካ እንታይ እንታይን ኣበይ ከምዝርከቡን ዘርዝሩ።ቓ

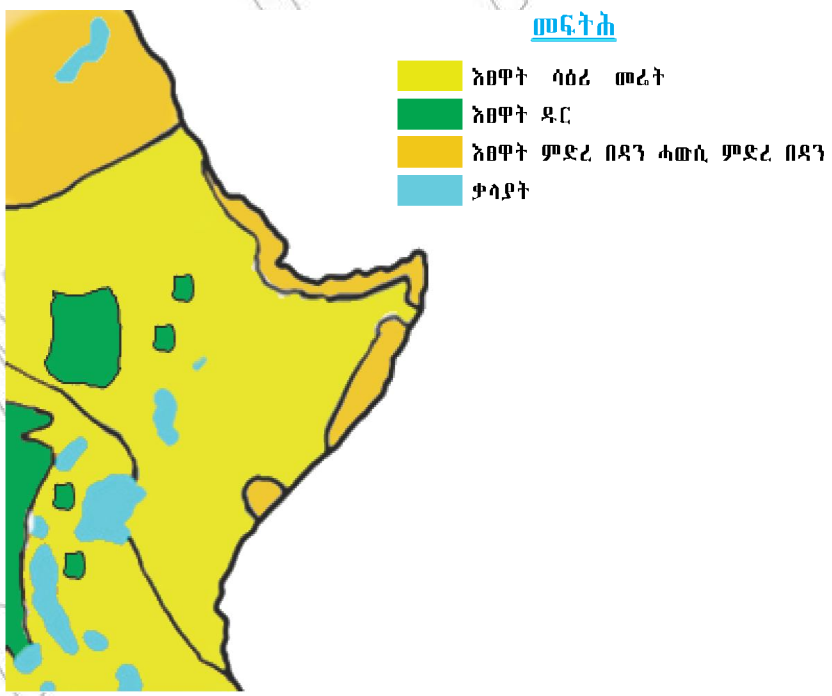

ካርታ 3.1 ዝረገሐ እፅዋት ተፈጥሮ ምብራቕ ኣፍሪካ

ሀ. እፅዋት ተፈጥሮ

ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ዝተፈላለዩ ዓይነት እፅዋት ይርከቡ። ኣብ ሰለስተ ድማ ይምደቡ። ንሳቶም እውን ዱር፣ ሳዕሪ መሬት፣ እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን ይበሃሉ።

ዱር (ደኒ)

ተምሃሮ! ኣብ ክልልና ትግራይ ከም ሕጉምብርዳ ዝመሰሉ ዱር ኣበይ ከባቢ ይርከቡ? ዱር እንታይ እዩ? ኣበይ ከባቢ ምብራቕ ኣፍሪካ ይርከብ?

ዱር ብፃዕቒ ኣእዋም ተሸፊኑ ዝርከብ ከባቢ እዩ። ኣድዋር በረኸቲ ቦታታት ምብራቕ ኣፍሪካ ኣብ ከባቢ ገምገም ቃላይ ቪክቶሪያ፣ በረኸቲ ቦታታት ምብራቕን ምዕራብን ኢትዮጵያ፣ በረኸቲ ቦታታት ደቡብ ሱዳን ይርከቡ። ኣብ ዓበይቲ ጐቦታት ካብ ታሕቲ ንላዕሊ ብራኸ እናውሰኸ እንትኸይድ ዓይነት እቶም ኣድዋር እናተቐየረ ይኸይድ። ንኣብነት ኣብ እምባ ኪሊማንጃሮ ኣብ ታንዛኒያ ዝርከብ ኣብ እግሪ እቲ እምባ ሳዕሪ መሬት፣ ብራኸ እናወሰኸ እንትኸይድ ድማ ዓይነት እቲ እፅዋት ናብ ዱር ይቕየር። ኣብ ኢትዮጵያ ዝርከቡ ኣድዋር ኣብ ክልተ ይምደቡ። ንሳቶም እውን ኣድዋር በረኸቲ ቦታታትን ኣድዋር መታሕትን እዮም። ኣድዋር በረኸቲ ቦታታት ኢትዮጵያ ከም ፅሕዲ፣ ኣውሊዕ፣ ታምቡኽን ዝመሳሰሉን ኣእዋም ይርከብዎም። ኣድዋር መታሕት ድማ ከም ሳግላ፣ ጭዓ፣ መቖር፣ መቒፅን ዝመሳሰሉን ይርከብዎም።

ስእሊ 3.1 ዱር

ሳዕሪ መሬት

ሳዕሪ መሬት እንታይ እዩ? ኣበይ ከባቢ ምብራቕ ኣፍሪካ ይርከብ? ሳዕሪ መሬት መብዛሕትኡ ነዋሕቲ ሳዕሪ ሕልፍ ሕልፍ ኢሎም ድማ ኣእዋም ተሓዊሶም ዝርከብሉ ከባቢ እዩ።

መብዛሕትኡ ግዜ ኣብ ሳዕሪ መሬት ዝርከብ ኦም ሰራው እዩ። ኣብ ታንዛኒያ ከባቢ ሰረንጌቲ፣ ክፋል ደቡባዊ ኡጋንዳ፣ ደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያን ኣብ ሱዳን ድማ መብዛሕትኡ ኣብ ሜዳን ዋልካን ዝኾነ ከባቢ ሕልፍ ሕልፍ ኢሎም ብዝቦቑሉ ኣእዋም ዝተሸፈኑ ሳዕሪ መሬት እዮም።

ስእሊ 3.2 ሳዕሪ መሬት

እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምደረበዳን

እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን እንታይ እዩ? ኣበይ ከባቢ ምብራቕ ኣፍሪካ ይርከብ? እፅዋት ምድረ በዳ ሓልሓሊፎም ዝርኣዩ ከም ቆልቋል ዝበሉ ዓፂ እፅዋት ጥራሕ ዝርከቦ ከባቢ እዩ። እፅዋት ሓውሲ ምድረ በዳ ግና ደርቂ ዝፃወሩ ከም ቁልቋል፣ ቑጥቋጥን ሓፀርቲ ሳዕርን ዝርከቦ ከባቢ እዩ። ዝሰፍሐ እፅዋት ምድረበዳ ኣብ ሰሜናዊ ሱዳንን ገምገም ቀይሕ ባሕርን ይርከብ። እፅዋት ሓውሲ ምድረ በዳ ድማ ኣብ ስፊሕ ከባቢ ታንዛኒያ፣ ኬንያ፣ ምብራቕን ደበብዊ ምብራቕን ኢትዮጵያን ማእኸላይ ክፋል ሱዳንን ይርከብ። ንዞም ከባቢ ምደረበዳን ሓውሲ ምደረበዳን ኣቋሪፆም ኣብ ዝውሕዙ ገምገም ሩባታት ኣብነት ገምገም ሩባ ኣዋሽ፣ ዋቢ-ሸበሌ፣ ገናሌ፣ ጁባ፣ ዝበቑሉ ሩባ በቆል እፅዋት ተፈጥሮ ይርከቡ።

ስእሊ 3.3 እፅዋት ምድረበዳ

ዕዮ ጉጅለ

ተምሃሮ! በብጉጅለ ኮይንኩም ናይ ጣብያኹም ንድፊ ካርታ ሰኣሉ። ስኢልኩም ድማ ኣብ ውሽጢ ጣብያኹም ዝርከቡ ቀንዲ ዓይነታት እፅዋት ተፈጥሮን ዝርገሐኦምን ኣቐምጡ። ብምቕፃል ነቲ ንድፊ ካርታ ኣዕብዩ ኣቢልኩም ብምስኣል ኣብ መንደቕ ክፍልኹም ስቐልዎ።

ለ. እንስሳት ዘገዳም

ተምሃሮ! ኣብ 5ይ ክፍሊ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝርከቡ እንስሳት ዘገዳም ዝምልከት ተማሂርኩም ኢኹም። ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝርከቡ እንስሳት ዘገዳም ኣብ መብዛሕትኡ ሃገራት ምብራቕ ኣፍሪካ ይርከቡ እዮም። ብመሰረት እዚ ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ዝርከቡ እንስሳት ዘገዳም እንታይ እንታይ ትፈልጡ? ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ብዙሓት ዓይነት እንስሳት ዘገዳም ይርከቡ። ኣብነት ሓርማዝ፣ ኣንበሳ፣ ጉማሬ፣ ዓርዓር ነብሪ፣ ነብሪ፣ ዓጋዘን፣ ዝብኢ፣ ኣድጊ በረኻ፣ ዋልያ፣ ቡኽርያ፣ ህበይ፣ ዋዓግ፣ ማንትለ፣ ዘራፍ፣ ሚዳቜ ወዘተ ይርከቡ። ተፈጥሮኣዊ መንበሪ እንስሳት ዘገዳም እንታይ እዩ? መንበሪ እንስሳት ዘገዳም እፅዋት ተፈጥሮ እዩ። ኣብ ዱር፣ ሳዕሪ መሬትን ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን ምብራቕ ኣፍሪካ ካብ ዝነብሩ እንስሳት ዘገዳም እንታይ እንታይ ትፈልጡ?

ኣብ ዱር ዝነብሩ ህበይ፣ ወዓግ ዝመሰሳሉን ኣብ ሳዕሪ መሬት ዝነብሩ ድማ ከም ኣንበሳን ሓርማዝን ዝበሉ እንትኾኑ ኣብ ሓውሲ ምድረበዳ ዝነብሩ ድማ ኣድጊ በረኻ፣ ቡኽርያ ማንትለ ዝመሳሰሉን እዮም። ገሊኦም እንስሳት ግን ካብ ሓደ ንላዕሊ መንበሪ ከባቢ ውሽጢ ዝርከብሉ ኩነታት ኣሎ። ንኣብነት ኣድጊ በረኻ፣ ቡኽርያ ኣብ ሳዕሪ መሬትን ሓውሲ ምድረበዳን ይርከቡ።

ኣብ ዱር ዝነብሩ መብዛሕትኦም እንስሳት ዘገዳም ኣናእሽተይን ኣብቲ ዱር እናተንጠላጠሉ ወይ እናተሸለኹለኹ ክንቀሳቐሱ ዝኽእሉ እንትኾኑ መብዛሕትኦም ዓበይቲ እንስሳት ዘገዳም ግና ኣብ ሳዕሪ መሬትን ሓውሲ ምድረበዳን ይነብሩ። ስለዚ እንስሳት ዘገዳም ዝለምዱን ዝዓብዩን ወይ ካዓ ህልውንኦም ዝረጋገፅ ምስ ተፈጥሮኣዊ መንበሪ ከባቢኦም ብምልምማድ እዮም።

ንጥፈት

ኣብ ኡጋንዳ ኣብ ዱር ዝነብሩ፣

ኣብ ኬንያ ኣብ ሳዕሪ መሬት ዝነብሩ፣

ኣብ ሓውሲ ምደረበዳ ኢትዮጵያ ካብዝነብሩ እንስሳት ዘገዳም ኣብነታት ብምዝርዛር ንክፍሊ ፀብፃብ ኣቕርቡ።

3.1.2 ንዝርግሓ እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ምብራቕ ኣፍሪካ ዝፀልዉ ምኽንያታት

ልዕል ክብል ኣብ ዝተፈላለዩ ከባብታት ምብራቕ ኣፍሪካ ዝተፈላለዩ እፅዋት ተፈጥሮ ከምዝርከቡ ተማሂርኩም። ዝርገሐ እፅዋት ተፈጥሮ ዝፀልዉ ምኽንያታት እንታይ እንታይ እዮም?

ዝርገሐ እፅዋት ተፈጥሮ ዝፀልዉ ዝተፈላለዩ ምኽንያታት እዮም። ንሳቶም እውን፣

- ኩነታት መጠንን ዝናብን ረስንን፣ ዓይነታት ሓመድ፣
- ሚላታት ንጥፈት ሕርሻ፣
- መንበሪ ገዛ ንምስራሕ ዝምደብ መሬት፣
- ሰብ ሰራሕን ተፈጥሮኣውን ባርዕ ሓዊ፣
- መስርሒ ኖውቲ ሕርሻን ገዛን ከምኡውን ዕንፀይቲ፣ ፈሓምን ዝመሳሰሉን ንምርካብ ዝካየድ ብርሰት እፅዋት እዮም።

ስለዚ ዝርግሓ እፅዋት ተፈጥሮ ዝፀልዉ ቀንዲ ምኽንያታት ተፈጥሮኣውን ሰብኣውን ምኽንያታት እዮም። ዝሓሸ መጠን ዝናብ፣ ልሙዕ ሓሙድን ትሑት ኢድ ኣእታውነት ወዲ ሰብን ኣብ ዘለዎ ከባቢ

ዝርግሐእፅዋትይዓቢ። ሕፅረትዝናብ፣ደርቅንልዑልኢ.ድኣዕታውነትወዲሰብንኣብዘለዎድማይንኪ።

ዝርግሐ እንስሳት ዘገዳም ምብራቕ ኣፍሪካ ዝፀልዉ ተፈጥሮኣውን ሰብኣውን ምኽንያት ከ እንታይ እንታይ እዮም?

ዝርግሐ እንስሳት ዘገዳም ካብ ዝፀልዉ ተፈጥሮኣዊ ምኽንያታት ሓደ ምውሳኽ ዋዒ ዓለም ዘስዕቦ ምዝባዕ ነባሪ ኣየር እዩ። ምዝባዕ ነባሪ ኣየር ኣብ ብሂራዊ ፓርክታትን ከባቢኡን ድርቅን ባርዕ ሓውን ስለዝፈጥር እንስሳት ዘገዳም ይስደዱ፣ ይሞቱ፣ ቁፅሮም ተመናሚኑ ዝጠፍእሉ ብርኪ ይበፅሑ።

ዝርግሐ እንስሳት ዘገዳም ዝፀልዉ ሰብኣዊ ምኽንያታት ድማ ወዲሰብ ዘካይዶም ንጥፈታት እዮም። ወዲሰብ ናብቲ ተፈጥሮኣዊ መንበሪ እንስሳት ዘገዳም ዝኾነ እፅዋት ጢሒሱ ብምእታው እፅዋት የብርስ። እፅዋት እንተብርሱን ዘይሕጋዊ ሃደን እንትካየድን እንስሳት ዘገዳም ይስደዱ፣ይሞቱ፣ ቁፅሮም ይምናመንን ጨሪሶም ይጠፍኡን።

እንስሳት ዘገዳም ካብ ዘይሕጋዊ ሃደን ክሕለዉ ኣለዎም። ምኽንያቱ ድማ ተፈጥሮኣዊ ሓድግታት ዓለምን መስሕብ ዑደተኛታትን ፍለብዝኾኑ እዮ። ቱሪዝም ንኽምዕብልን እቶት ንኽዓብን ይጠቕሙ። ካብ ቱሪዝም ዝርከብ እቶት ተመሊሱ ንሓለዋ ክንክን እንስሳ ዘገዳም ኣስተዋፅኦ ይገብር።

ንጥፈት

ዝፈልጡ ሰባት ብምጥያቕ ኣብ ከባቢኹም ይኹን ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ኣብ ምጥፍእ ዝርከቡ እንስሳት ዘገዳም ዘርዝሩ። ምኽንያቱ ብምፅናዕ ድማ ፀብፃብ ንክፍሊ ኣቕርቡ።

መልመዲ 3.1

ሀ. ትኽክል ንዝኾነ ሓቂ ልክዕ ንዘይኮነ ድማ ሓሶት እናበልኩም መልሱ።

1. ምብራቕ ኣፍሪካ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝጠቓለል ከባቢ እዩ።
2. ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝርከቡ እንስሳት ዘገዳም ኣብ ኩለን ካልኦት ሃገራት ምብራቕ ኣፍሪካ ይርከቡ።
3. ዱር ምብራቕ ኣፍሪካ መብዛሕትኡ ብሳዕሪ ዝተሸፈነ ከባቢ እዩ።
4. ንጥፈት ወዲሰብ ኣብ ዝርገሐ እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ፅልዋ ኣየሕድርን።
5. ሃለዋት እንስሳት ዘገዳም ምስ ዝረገሐ እፅዋት ተፈጥሮ ዝተተሓሓዘ እዩ።

ለ. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ካብዝተውሃቡ መማረፅታት ነቲ ትኽክለኛ ዝኾነ መልሲ ምረፁ።

1. ኣብ ዝርገሐ እፅዋት ፅልዋ ዘሕድር ተፈጥሮኣዊ ምኽንያት ዘይኮነ።
   - ሀ. ዝናብ
   - ለ. ሓመድ
   - ሐ. ንጥፈት ሕርሻ
   - መ. ረሰኒ
2. ኣብ ገምገም ቀይሕ ባሕሪ ብስፍሓት ዝርከብ እፅዋት ተፈጥሮ
   - ሀ. እፅዋት ሳዕሪ መሬት
   - ለ. እፅዋት ዱር
   - ሐ. እፅዋት ምድረ በዳ
   - መ. እፅዋት በረኸቲ ቦታታት

3. እንስሳት ዘገዳም
   ሀ. መስሕብ ዑደተኛታት እዮም   ሐ. ተፈጥሮኣዊ ሓድግታት እዮም
   ለ. ፍልፍል እቶት እዮም   መ. ኩሎም መልሲ እዮም
4. ኣብ ኢትዮጵያ እፅዋት ሓውሲ ምደረበዳ በስፍሓት ዝርከብ
   ሀ. ኣብ በረኸቲ ጉቦታት ኢትዮጵያ   ሐ. ኣብ ምዕራብ ኢትዮጵያ
   ለ. ኣብ ምብራቕ ኢትዮጵያ   መ. ኣብ ሰሜን ኢትዮጵያ
5. ዝርገሐ እንስሳት ዘገዳም ዝፀሉ ሰብኣዊ ምኽንያት ኣየናይ እዩ?
   ሀ. ሃደን   ለ. ድርቂ
   ሐ. ዝናብ   መ. ኩሎም መልሲ እዮም

ሐ. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ሕፅር ዝበለን ትኽክለኛን መልሲ ሃቡ።

1. ዱር፣ ሳዕሪ መሬት፣ ምደረበዳን ሓውሲ ምደረበዳን እንታይ እዮም? ኣበይ ከባቢ ምብራቕ ኣፍሪካ ይርከቡ?
2. ኣብ ዝርገሐ እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ፅልዋ ዘሕድሩ ቀንዲ ምኽንያታት እንታይ እንታይ እዮም? ብኸመይ?

3.2 ኢድ ኣእታውነት ደቂ ሰባትን ምዝባዕ ከባብን ምብራቕ ኣፍሪካ

ዕዮ ጉጅለ

ልዕል ክብል ዝርገሐ ሃፍቲ ተፈጥሮ እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ምብራቕ ኣፍሪካ ተማሂርኩም ኣለኹም። እስቲ ኢድ ኣእታውነት ደቂ ሰባት ኣብ ሃፍቲ ተፈጥሮ እንታይ ከምዝመስልን ብኸመይ ምዝባዕ ተፈጥሮ ከባቢ ከምዘስዕብን ኣብ ጉጅለኹም ተመያይጥኩም ንኽፍሊ ኣቕርቡ?

ኢድ ኣእታውነት ደቂ ሰባት ኣብ ተፈጥሮ ከባቢ ማለት ደቂ ሰባት ደሌቶም ንምምላእ ኣብ ሃፍቲ ተፈጥሮ ዘካይድዎ ብርሰት ሃፍቲ ተፈጥሮ ዘስዕብ ንጥፈት እዩ። ኢድ ኣእታውነት ደቂ ሰባት ኣብ ሃፍቲ ተፈጥሮ ብዝተፈላለየ መንገዲ ዝፍፀም እዩ።

ንኣብነት፡- በዝሒ ህዝቢ ሓደ ከባቢ እናወሰኸ እንትኸይድ ሃብቲ ተፈጥሮ ዘብርስ ኢድ ኣእታውነት ደቂ ሰባት'ውን ብኡ መሰረት እናበዝሐ እዩ ዝኸይድ። ኣእዋምን ካልኦት ዓይነታት እፅዋትን-

- ሓዱሽ ዝሕረስ መሬት ንምርካብ ይቑረፁ፣
- ንህንፀት መንበሪ ኣባይቲ ዝኾን መሬት ንምርካብ ይቑረፁ
- ብስደት ንዝመፁ ሰባት መስፈሪ ቦታ ንምርካብ ተባሂሉ ለበዳ ይካየደሎም።
- ንሓዊ ዝኾን ዕንጨትን ፍሓምን ንምርካብ ይጭፍጨፉ።

ስለዚ ኢድ ኣእታውነት ደቂ ሰባት ኣብ ሃፍቲ ተፈጥሮ መንቀሊኡ ውልቀ ደሌት ንምምላእ ዝግበር ጨፍጫፍን ብርሰትን እዩ። ብተወሳኺ ድማ ንሃፍቲ ተፈጥሮ ዘይምግዳስ እዩ። እዚ ድማ ምዝባዕ ከባቢ የስዕብ።

ንጥፈት

ቅድሚ ነዊሕ ዓመታት በረኸቲ ቦታታት ኢትዮጵያ ብዱር ዝተሸፈነ ነይሩ። ኣብዚ ሕዚ እዋን ግን ኣብ ደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ተወሲኑ ይርከብ። ምኽንያቱ ብምዕናዕ ፀብፃብ ንክፍሊ ኣቕሪብኩም ተመያየጥሉ።

ተምሃሮ! ጨፍጫፍ እፅዋት እንታይ የስዕብ? እስቲ ተዘራረቡሉ?

እፅዋት ብምጭፍጫፍ ዝፍጠር ብርሰት እፅዋት ተፈጥሮ ዝተፈላለዩ ፀገማት የስዕብ። ንሳቶም እውን

- እንስሳት ዘገዳም መንበሪኦም ይስእኑን ይስደዱን።
- ሓመድ እናተባሕጎገ ፍግረ መሬት ስለዝፍጠር ልሙዕነቱ ይንኪ።
- ካብ እፅዋት እናሃፈፈ ዝርከብ ዝናብ ኣዝዩ ስለዝንኪ ድርቂ ይፍጠር። ብሰንኪ ድርቂ ድማ ጥሜት፣ ስደትን ሞት ሰባትን እንስሳትን ይስዕብ።
- ከባቢ ኣየር ይዛባዕ።

ስለዚ ኢድ ኣእታውነት ደቂ ሰባት ኣብ ልዕሊ ኩሎም ሃፍቲታት ተፈጥሮ ምዝባዕ ዝፈጥር መዕነዋይን ውጉዝን ተግባር እዩ።

ንጥፈት

ተምሃሮ፣ በብ5 ተጕጂልኩም ኣብዞም ዝስዕቡ ርእስታት ተመያየጡ። ናይ ሕድሕዲኦም መንቀልን ሳዕቤንን ብኣብነት እናደገፍኩም ንኽፍሊ ኣቕርቡ።

ጉጅለ 1	ድርቂ፣
ጉጅለ 2	ፍግረ መሬት፣
ጉጅለ 3	ብርሰት እፅዋት (ዱር)፣
ጉጅለ 4	ኣዝዩ ዝተጋሃፀ መሬት፣
ጉጅለ 5	ሕፅረት ማይ፣ ድርቂ፣ ጥምየትን ስደትን፣
ጉጅለ 6	ዝተጋሃፀ መሬትን ፍግረ መሬትን ካብ ኢትዮጵያን ኬንያን ከም ኣብነት ብምውሳድ ኣነፃፅሩ።

3.3 ሜላታት ዕቀባ ማይን ሓመድን

ልዕል ክብል ብርሰት እፅዋት ተፈጥሮን ብርሰት ሓመድን ምንካይ መጠን ዝናብ ከምዝስዕብ ተማሂርኩም። ብርሰት ሓመድን ማይን ምክልኻል ዝከኣል ዕቀባ ማይን ሓመድን ብምክያድ እዩ።

ሜላታት ዕቀባ ሓመድን ማይን እንታይ እንታይ እዮም? ኣብ ከባቢኹም ኣየናይ ዓይነት ሜላ ዕቀባ ሓመድን ማይን ይካየድ? ኣብ ከባቢኹም ናብ ዝርከብ ቤት ፅሕፈት ሃፍቲ ተፈጥሮ ብምኻድ ሓመድን ማይን ንምዕቃብ ዝተሰርሑ ስራሕቲ ተረዲእኹም ፀብፃብ ንኽፍሊ ኣቕርቡ?

ካብዞም ዝስዕቡ ስእልታት ኣግድም ምሕራስ፣ ግደባ፣ ግረባ ዘርእይ ኣየናይ እዩ?

ስእሊ 3.4 ሜላታት ዕቀባ ሓመድ

ሓመድ ይኹን ማይ ህይወት ሰብን እንስሳትን ስለዝኾኑ ብዝግባእ ክንከናኸኖምን ክንዕቅቦምን ኣለና።

ዕዮ ጉጅለ

ተምሃሮ! ብጉጅለ ኮይንኩም ኣብዚ ዝስዕብ ኣገባብ ዐቀባ ሃፍቲ ተፈጥሮ ምይይጥ ኣካይዱ። ካብቶም ቀንዲ ኣገበባት ዕቀባ ሓመድን ማይን እዞም ኣብ ትሕቲ "ሀ" ዝተዘርዘሩ ይርከቡዎም። ድሕሪ ምይይጥኩም ነቶም ኣብ ትሕቲ ሀ ዘለዉ ምስቶም ኣብ ትሕቲ "ለ" ዘለዉ ብምግናዝብ ኣዛምድዎም።

ሀ		ለ	
1.	ግረባ	ሀ.	እፅዋት ተፈጥሮ እንትቑረፁ መተካእታ ተኸሊ ምትካል ሱር እቲ ተኸሊ ንሓመድ ብስሩ ሓቑፍ ምሓዝ ፍግረ መሬት ክንኪ ይገብር
2.	ዳግመ ግረባ	ለ.	ኣብ ግድሚ ዝኾነ ከባቢ ንጋድም ምሕራስ ሓይሊ ወሕጅ ብምቕናስ ፍግረ መሬት ክንኪ ይገብር
3.	ዱር ሕርሻ	ሐ.	ኣብ ክንዲ ኬሚካዊ ትሕዝቶ ዘለዎ ድኹዒ ብስባስሰ ዓኾር እንስሳትን እፅዋትን ምጥቃም ልሙዕነት ሓመድ ክውስኽ ይገብር
4.	ግደባ	መ.	ካብ መፈለምትኡ እፅዋት ተፈጥሮ ኣብ ዘይነበሮ ብወሕጅ ዝጥቃዕ ከባቢ ተኸሊ ምትካል ፍግረ መሬት ክንኪ ይገብር
5.	ኣግዳም ምሕራስ	ሰ.	ኣብ ሓደ ግራት በብዓመቱ ዝተፈላለዩ ዓይነት ዘራእቲ እናለዋወጥካ ምዝራእ ልሙዕነት ሓመድ ክውስኽ ይገብር
6.	ኣባሪኻ ምዝራእ	ረ.	ኣብ ዙርያ እምባታትን ጎቦታትን ዛላታት ምስራሕ ሓመድ ተሸርሺሩ ከይኸይድን ማይ ናብ ውሽጢ መሬት ሰሪፁ ክኣቱን ይገብር
7.	ምንካይ ኬሚካዊ	ቀ.	ንኢንዱስትሪ ጥረ-ኣቕሓ ዝወዕሉ ኣድዋራት ድኹዕ ምጥቃም ምትካልን ምልማዕን ንሓመድ ብሱሮምድኹዒ ተፈጥሮ ሓቑፎም ብምሓዝ ፍግረ መሬት ይንኪ

ሃፍቲ ማይ

ተምሃሮ ማይ ህይወት እዩ ዝበሃል ንምንታይ እዩ? ብፍላይ ንመስተን ምግብን ንጥቀመሉ ማይ ምስ ህይወትና ዝተተሓሓዘ ስለዝኾነ ፅሬቱ ዝተሓለወ ክኸውን ኣለዎ። ሜላታት ሓለዋ ፅሬት ማይ እንታይን እንታይን እዮም?

ፅሬት ማይ ብዝተፈላለዩ መንገድታት ምሕላው ይካኣል። ንኣቶም እውን

- ብምፅራይ፣
- ብኸለትታት ብምንካይን
- ፅሬት ፍልፍላትን ዒላታትን ብምሕላውን እዮም።

1. ምፅራይ ማይ

ምፅራይ ማይ እንታይ እዩ? ብኸመይ ይትግበር?

ምፅራይ ማይ እቲ ማይ ካብ ረሳሕ ነገራትን ታህዋስያን ነፃ ክኸውን ምግባር እዩ።

- ማይ ንምፅራይ ዘድልዩ ነገራት
    - መፃረይ ማይ
    - ሑፃ
    - ደቂቕ ፀፀር
    - ፍሩይ ፀፀር
    - ጡጥ

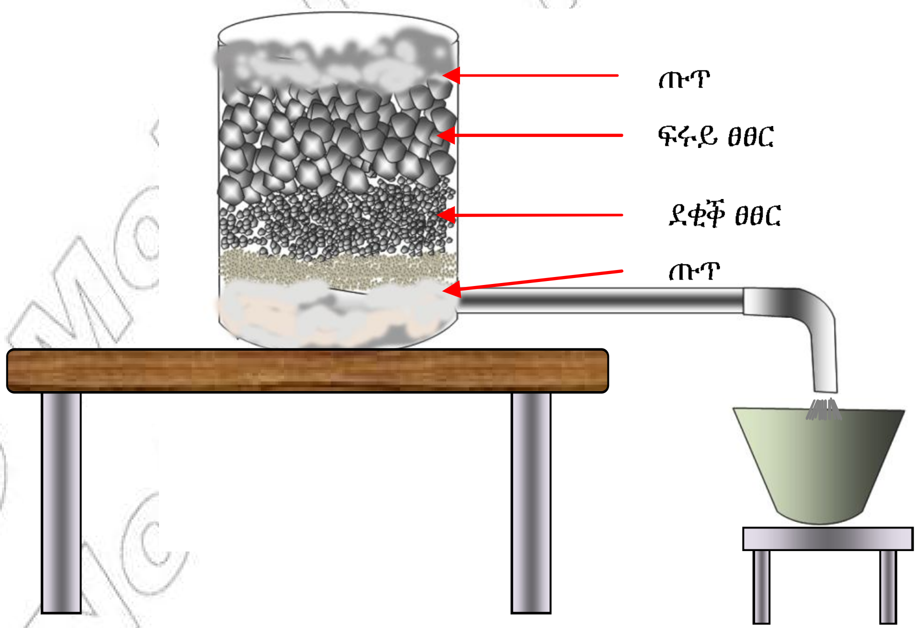

ስእሊ 3.5 ምፅራይ ማይ

© MoE FDR Ethiopia Not republished

- ኣገባብ ምፅራይ ማይ

ዘይተፃረየ ማይ ኣብ ልዕሊ እቲ ጡጥ እንትግበር ዓበይቲ ዝኾኑ ረሳሕ ነገራት ኣብ ልዕሊ እቲ ጡጥ ይተረፉ። በቲ ጡጥ ዝሓለፉ ረሳሕ ነገራት ብቕደም ሰዓብ በቲ ፍሩይ ፀበር፣ ደቒቕ ፀበር፣ ሑፃን ናይ መጨረሻ ጡጥን ደረጃ ብደረጃ ብምሕላፍ ማይ ይፃረይ።

2. ምንካይ ብኽለታት ማይ

ብኽለታት ማይ እንታይ እዮም? ማይ ብኸመይ ካብ ብኽለታት ምፅራይ ይከኣል?

ብመፃረይ ዘይተፃረየ ማይ ብዓይንና ክንሪኦ ፅሩይ ዝመስል ማይ ዝተፈላለዩ ተህዋስያንን ጀርምታትን ክህልውዎ ይኽእል እዩ። ጀርምታት ሕማም ዘስዕቡ ብዓይንና ክንሪኦም ዘይንኽእል ሂወታውያን እዮም። ጀርምታት በኸልቲ ማይ እዮም። ማይ ብምፍላሕን ኬሚካል ብምውሳኽን ካብ ብኽለታት ምፅራይ ይከኣል።

ምፍላሕ ማይ፡- ጀርምታት ካብቲ ማይ ንምጥፍእ እቲ ማይ ን20 ደቒቓ ዝኣክል ክፈልሕ ኣለዎ።

ኬሚካል ምውሳኽ፡- ፅሬቱ ዘይተሓለወ ማይ ጀርምታት ዝቐትሉ ኬሚካላት ብምውሳኽ ምፅራይ ይካኣል። ንኣብነት ክሎሪን ዝበሃል ኬሚካል ብምውሳኽ ማይ ፅሩይ ክኸውን ይግበር።ተማሃሮ ኣብ ከባቢኹም ዉሃ-ኣጋር ዝበሃል መፃረይ ኬሚካል አሎ ዶ?

3. ምሕላው ፅሬት ዓይኒ-ማይን (ፍልፍላት) ዒላታትን

ዓይኒ-ማይን (ፍልፍላት) ዒላታትን እንታይ እዮም? ብኸመይ ፅሬቶም ይሕሎ?

ተምሃሮ ኣብ ከባቢኹም ዘሎ ህዝቢ ማይ ካብ ምንታይ ይጥቀም? ፅሬቱ ንምሕላውከ እንታይ ንጥፈታት ይካየዱ? ተመያይጥኩም ኣብ ሓደ መደምደምታ ንምብፃሕ ፈትኑ።

ዓይኒ ማይ (ፍልፍል) ካብ መሬት ፈልፊሉ ዝውሕዝ ፅሩይ ማይ እዩ። ስለዚ ፍልፍል ማይ ብእንስሳት እናተረገፀ ከይበላሾ ክሕፀር ኣለዎ። ሰባትን እንስሳትን ዝስተዩሉ ዝተፈለየ ቦታ ክህሉ ኣለዎ። ማይ ዒላ ካብ መሬት ተኳዒቱ ዝወፅእ ማይ እዩ። ማይ ዒላ ብግቡእ እንተተታሒዙ ፅሩይ እዩ። ማይ ዒላ ፅሬቱ ንምሕላውን ንኸይብከልን ካብቲ ሽቓቕ ዘለዎ ቦታ ኣስታት 25 ሜትሮ ሪሒቑ ክኳዓት ኣለዎ። ማይ ዒላ ኣብ ብርኽ ዝበለ ቦታ ሽቓቕ ድማ ኣብ ትሕት ዝበለ ቦታ ክስርሑ ኣለዎም። ዙርያ ማይ ዒላ ካብ መሬት ልዕል ኢሉ ክንደቕ ኣለዎ። መኽደን ክግበረሉን ክሕፀርን ኣለዎ።

3.4 ብሄራዊ ፓርክታትን ረብሐኦምን ኣብ ኢትዮጵያን ምብራቕ ኣፍሪካን

ፓርክታት እንታይ እዮም?

ኣብ 5ይ ክፍሊ እፅዋት ተፈጥሮ መንበሪ እንስሳት ዘገዳምን ኣዕዋፍን ምዃኖም ተማሂርኩም ኢኹም። እንስሳት ዘገዳምን ኣዕዋፍን ዝዕቆብሎም እፅዋት ተፈጥሮ ጐቦታት፣ ቃላያትን ዝመሰሳሉን ፓርክ ይባሃሉ። ኣብ ኢትዮጵያ ኮነ ምብራቕ ኣፍሪካ ብዙሓት ፓርክታት ኣለዉ። ኣብ ኢትዮጵያ ካብ ዝርከቡ ብሄራዊ ፓርክታት ንመን ትፈልጡ? ኣበይ ክልል ይርከቡ?

© Not to be republished FDRE Ethiopia

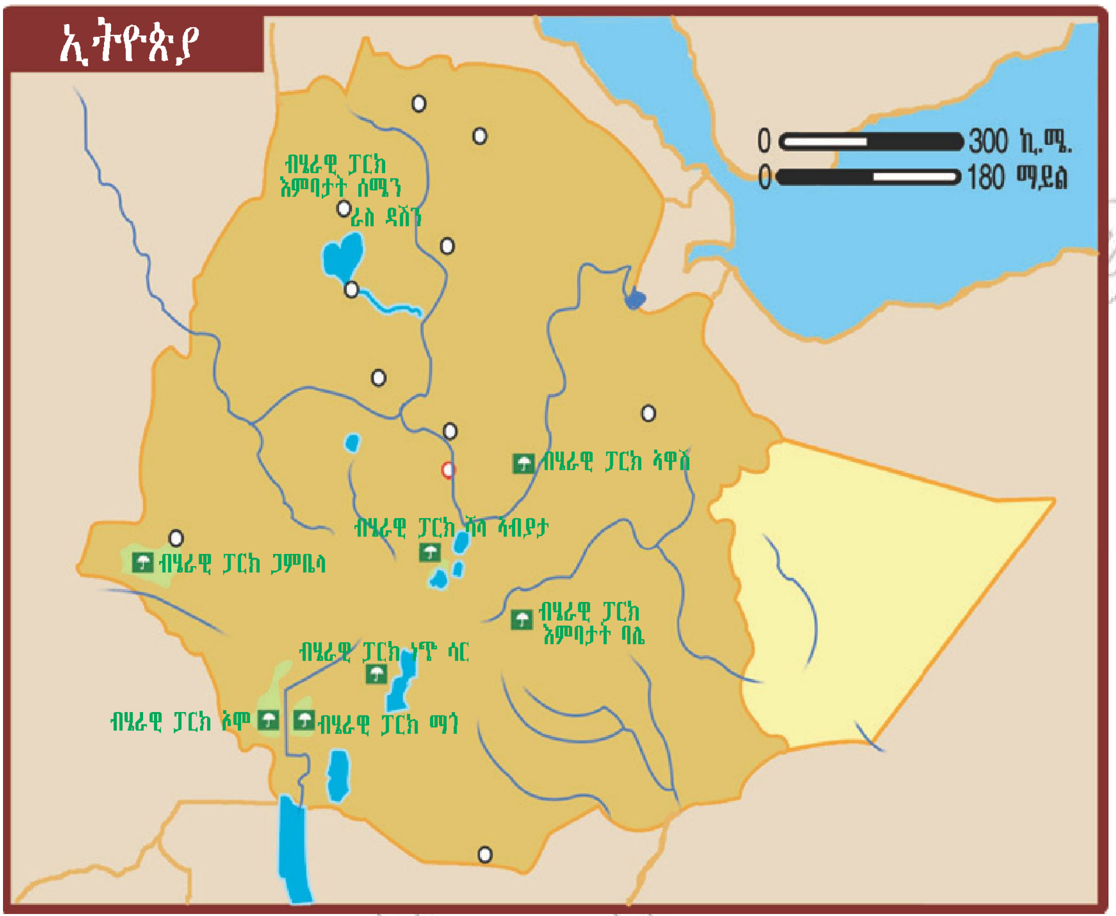

ካርታ 3.2 ብሄራዊ ፓርክታት ኢትዮጵያ

ተምሃሮ! ካርታ 3.2 ተጠቒምኩም ኣብዚ ቐፂሉ ቐሪቡ ዘሎ ሰደቓ ብሄራዊ ፓርክታት ኢትዮጵያን ዝርከብሉ ክልልን ኣቐምጡ።

ስም ብሄራዊ ፓርክ	ዝርከበሉ ክልል

ሰደቓ 3.1 ብሄራዊ ፓርክታት ኢትዮጵያ

ፓርክታት ኣብ ውሽጦም ዝተፈላለዩ እንስሳት ዘገዳም፣ ኣዕዋፍን እፅዋት ተፈጥሮን ሓቝፎም ዝሓዙ እዮም። ስለዝኾነ መስሕብ ዑድተኛታት፣ ፍልፍል እቶትን ንምዕባለ ቱሪዝም ዝጠቕሙን እዮም። ካልእ ረብሓ ፓርክ እንታይ እንታይ ትፈልጡ?

ኣብ ኢትዮጵያ ኮነ ኣብ ካልኦት ሃገራት ምብራቕ ኣፍሪካ ዝርከቡ ፓርክታት ካብዞም ዝተጠቕሱ ብተወሳኺ እዞም ዝስዕቡ ረብሓታት ኣለዎም።

1. መዕቆቢ፡- ኣብ ውሽጦም ዝርከቡ እንስሳት ዘገዳም፣ ኣዕዋፍን እፅዋት ተፈጥሮን ካብ ኢድ ኣእታውነት ወዲሰብ ዝስዕብ ብርሰት ንምክልኻል ይጠቕሙ፣
2. ንምርምር፡- ኣብቲ ፓርክ ዝርከቡ እፅዋት እንስሳት ዘገዳምን ብምጥቃም ምርምር መድሓኒት ንምክያድ ርክብ ዓይነት እፅዋት እንስሳት ዘገዳምን ነባሪ ኣየርን እቲ ከባቢ ንምፅናዕ ይጠቕሙ።
3. ንሓድጊ፡- ኣብቲ ፓርክ ጥራሕ ዝርከቡ ብርቂ እንስሳትን እፅዋት ተፈጥሮን ብምልላይ ከም ሓድጊ ንምክንኻን ዓለምለኸ ኣፍልጦ ክርኽቡ ንምግባርን ይጠቕሙ።

ልዕል ክብል ከመዝተማሃርኩምዎን ኣብ ካርታ 3.2 ከምዝረኣኹምዎን ኣብዚ ሕዚ እዋን ኣብ ኢትዮጵያ ሸሞንተ ቑንዲ ብሄራዊ ፓርክታት ኣለዉ። ኣብ ካልኦት ሃገራት ምብራቕ ኣፍሪካ ዝርከቡ ብሄራዊ ፓርክታትከ ንመን ንመን ትፈልጡ?

ኣብ ሃገራት ምብራቕ ኣፍሪካ ብዙሓት ፓርክታት ኣለዉ። ከም ኣብነት ዝጥቀሱ..

ኣብ ኬንያ ማሳይ ማራ፣ ኖኩሩ፣ ኣምቦሲል፣ ቱርካና፣ ሳቮ፣ ጐቦ ኬንያ
ኣብ ታንዛኒያ ድማ ሰርንጀቲ፣ ንጎሮንጎሮ፣
ኣብ ኡጋንዳ ንግስቲ ኤልሳቤጥ፣
ኣብ ብሩንዲ፣ ሙርቺዚዘን፣
ኣብ ሩዋንዳ ቪሩናጋ እዮም።

ቀንዲ ዕላማ ብሄራዊ ፓርክታት ኣብ ውሽጦም ዝርከቡ ተፈጥሮ እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ካብ ጥፍኣትን ብርሰትን ብምዕቃብ ንረብሓ ሃገር ምውዓል እዩ። እዚ ንኸፍጠር ድማ ጥንኩር ዝኾነ ሓለዋ እንስሳትን መንበሪኦም እንተህሉ እዩ። ተምሃሮ ካብ ብሄራዊ ፓርክታት ምብራቕ ኣፍሪካ ዕዉት ዝኾነ ታሪኽ ዘለዎም ፓርክታት መን መን ትፈልጡ?

ኣብ ኬንያ ዝርከብ ማሳይ ማራ ብሄራዊ ፓርክ ምስቶም ዝለዓለ ተፈላጥነት ዘለዎም 10 ፓርክታት ኣፍሪካ ዝስራዕ እዩ። ጥንኩር ዝኾነ ሓለዋ እንስሳት ዘገዳምን መንበሪኦምን ዝካየደሉ ፓርክ እዩ። በዚ ምኽንያት ብፍላይ ካብ ሓምለ ክሳብ ጥቅምቲ ኣብ ዘለዉ ኣዋርሕ ብዘድንቕ ኩነታት ብሚሊዮን ዝቑፀሩ ከም ዓጋዘንን ዝመሳሰሉን ዓበይቲ እንስሳት ዘገዳም ዝንቀሳቐስሉ ፓርክ እዩ። ብተወሳኺ "ሓሙሽተ ዓበይቲ" ካብ ዝባሃሉ እንስሳት ዘገዳም ገሊኦም ኣብ ማሳይመራ ብሄራዊ ፓርክ ይርከቡ። እዚ "ሓሙሽተ ዓበይቲ" ዝብል ስያመ ዝተውሃቦም ንኽትሃድኖምን ክትሽከሞምን ብዘለዎም ኣፀጋምነት ብሃደንቲ ዝተዋህበ ስያመ እዩ። ተምሃሮ "ሓሙሽተ ዓበይቲ" ዝበሃሉ እንስሳት ዘገዳም መን መን እዮም? እስቲ ነዚ ስእሊ ብምርኣይ ሓርማዝ፣ ነብሪ፣ ኣውራሪስ፣ ጉማረን ኣንበሳን ኣለልዩ?

© MoE FDRE Ethiopia Not to be republished

ስእሊ 3.3 ሓሙሽተ ዓበይቲ እንስሳት ዘገዳም

ብዞም ልዕል ክብል ዝተገልፁ ምኽንያት ብሄራዊ ፓርክ ማሳይመራ በብዓመቱ ብኣሽሓት ዝቆፀሩ ዑደተኛታት ዑደት ዘካይድሉን ዝለዓለ እቶት ዝርከበሉን ዕዉት ታሪኽ ዘለዎ ብሄራዊ ፓርክ እዩ።ካብ ብሄራዊ ፓርክታት ኢትዮጵያ ዕዉት ታሪኽ- ዕቀባ እንስሳት ዘገዳም ዘለዎ ኣየናይ እዩ? ፓርክታት ኢትዮጵያ ዝተፈላለዩ ዓይነት እንስሳት ዘገዳም ካብ ጥፍኣት ዓቂቦም ይርከቡ። ብፍላይ ኣብ ሰሜን ብሄራዊ ፓርክ ጭላዳ፣ ቀይሕ ቡኻርያን ዋልያን ኣብ ባሌ ብሄራዊ ፓርክ ድማ ኒያላ ዝብሃሉ ኣብ ሃገርና ጥራሕ እምበር ኣብ ዝኾነ ካልእ ሃገር ዘይርከቡ ብርቂ እንስሳት ዘገዳም ተዓቂቦምሎም ይርከቡ። እዞም ብርቂ እንስሳት ንምርኣይ ካብ ዝመፁ ዑደተኛታት ሃገርና እቶት ትረክብ። ስለዚ ፓርክታት ሰሜንን ባሌን እዞም ብርቂ እንስሳትና ዓቂቦም ብምፅንሖም ዕዉት ታሪኽ ዘለዎም እዮም።

መጠቓለሊ

ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ዝተፈላለዩ ዓይነታት እፅዋት ተፈጥሮ ይርከቡ። ብሓፈሻ እንትረአዩ ድማ ኣብ ሰለስተ ይምደቡ። ንሳቶም ድማ ዱር (ደኒ)፣ ሳዕሪ መሬትን ከምኡ'ውን እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን እዮም። ዱር ብፃዕቒ ኣእዋም ተሸፊኑ ዝርከብ ከባቢ'ዩ። ኣድዋር በረኸቲ ቦታታት ምብራቕ ኣፍሪካ ኣብ ከባቢ ገማግም ቃላይ ቪክቶርያ፣ በረኸቲ ቦታታት ምብራቕን ምዕራብን ኢትዮጵያን በረኸቲ ቦታታት ደቡብ ሱዳንን ይርከቡ። ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ከም ሳግላ፣ ጫዓ፣ መቐር፣ መቒዕን ዝመሳሰሉን ኣድዋራት መታሕት'ውን ይቦቕሉ እዮም።

መብዛሕትኡ ምብራቕ ኣፍሪካ ብሳዕሪ ዝተሸፈነ እዩ። ሳዕሪ መሬት ዝበሃል መብዛሕትኡ ብሳዕሪ ዝተሸፈነ ኮይኑ ሕልፍ ሕልፍ ኢሎም ኣእዋም ዝርከቡሉ እዩ። ፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን ድርቂ ብዝፃወሩ ዓ፺ኽ እፅዋት ጥራይ ዝቦቕለሉ እዩ። ከም ቁልቋል፣ ቁጥቋጥን ሓፀርቲ ሳዕርን ጥራይ እዮም ዝቦቕሉ። ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ዝሰፍሐ እፅዋት ምድረበዳ ኣብ ሰሜናዊ ሱዳንን ገማግም ቀይሕ ባሕርን ይርከቡ። እፅዋት ሓውሲ ምድረበዳ ድማ ኣብ ከባቢ ታንዛንያ፣ ኬንያ፣ ጂቡቲ፣ምብራቕን ደቡባዊ ምብራቕን ኢትዮጵያን ማእኸላይ ሱዳንን ይርከቡ።

ምብራቕ ኣፍሪካ ብብዙሓት ዓይነታት እንስሳት ዘገዳም ዝተዓደለ ከባቢ እዩ። ንኣብነት ሓርማዝ፣ ኣንበሳ፣ ጉማሬ፣ ዓርዓር ነብሪ፣ ዓጋዘን፣ ዝብዒ፣ ኣድጊ በረኻ፣ ዜብራ፣ ዋልያ፣ ቡኻርያ፣ ህበይ፣ ዋዓግ፣ ማንቲለ፣ ዘራፍ፣ ሚዳቕ ወዘተ ይርከብዎም።

መንበሪ እንስሳት ዘገዳም ብቐንዱ እፅዋት ተፈጥሮ እዩ። ስለዚ እፅዋት ተፈጥሮ ብኢድ -ኣእታውነት ደቂ ሰባት እንተበሪሶም እንስሳት ዘገዳም ኣይህልዉን ማለት እዩ። ኢድ -ኣእታውነት ደቂ ሰባት ኣብ ተፈጥሮ ከባቢ ማለት ደቂ ሰባት ድሌቶም ንምምላእ ኣብ ልዕሊ ሃፍቲ ተፈጥሮ ዘካይድዎ ብርሰት ማለት'ዩ። ደቂ ሰባት ሓዱሽ ዝሕረስ መሬት ንምርካብ፣ ንመስርሒ ህንፀት ኣባይቲ፣ ንሓዊ ዝኾን ዕንጨይትን ፈሓምን ንምርካብ ለበዳ የካይዱን እፅዋት ይቖርፁን። እዚ ጨፍጫፍን ብርሰትን እፅዋት ተፈጥሮ ድማ ብግዲኡ ምዝባዕ ከባቢ የስዕብ። ምዝባዕ ከባቢ እንትኸሰት ድማ እንስሳት ዘገዳም ይስደዱን ይሞቱን፣ ሓመድ ብፍግረ-መሬት እናተሸርሸረ ልሙዕነቱ ይንኪ፣ ዝናብ ይንኪ፣ ድርቂ ይኸሰት፣ ኣብ ልዕሊ ደቂ-ሰባት ጥሜት፣ ስደትን ሞትን የስዕብ።

ከምዚ ዓይነት ምዝባዕ ከባቢ ምብራቕ ኣፍሪካ ንኸይክሰት ደቂ ሰባት ብዝተፈላለዩ ሜላታት ብርሰት እፅዋት ክከላኸሉ፣ ዕቀባ ሓመድን ማይን ክካይዱ፣ ብኸለት ማይ ክከላኸሉን ብፅሬትን በቑጠባን ክጥቀሙን፣ ከምኡ'ውን እንስሳት ዘገዳም ዝዕቀቡሎም ብሄራዊ ፓርክታት ከማብሉን ይግባእ።

ማህደረ ቃላት

	ቁልፊ ቃላት	ትርጉም / መብራህርሂ
1	ዱር	ብፅዑቕ ኣእዋም ዝተሸፈነ ቦታ።
2	ቱሪስት	መንፈሱ ንምህዳስ ናብ ዝተፈላለዩ ሃገራት ወይድማ ቦታታት ብምዝውዋር ዑደት ዘካይድ ሰብ።
3	ምድረበዳ	ዓመታዊ መጠን ዝናቡ ትሕቲ 250 ሚሊሜትር ዝኾነን ዝባደመ ቦታ።
4	ዳግመ ግረባ	ተኽልታት ኣፍሊስካ ዳግም ብምትካል ንዝተቖረፁ ኣእዋማት ምትካእ።
5	ብሄራዊ ፓርክ	እንስሳት ዘገዳም ዝዕቀቡሉ ሰፊሕ ዝተኸለለ ቦታ።

መጠቓለሊ ሕቶታት

ሀ. ነዞም ዝስዕቡ ሓሳባት ትኽክል እንተኾይኖም 'ሓቂ' ትኽክል እንተዘይኮይኖም ድማ 'ሓሶት / ጌጋ' ብምባል መልሱ።

1. ምዝባዕ ከባቢ ካብ ዘስዕቦም ሓደ ስደት እንስሳት እዩ።
2. ዕቀባ እንስሳት ዘገዳም ዝረጋገዕ ሓለዋ መንበሪኦም እንትረጋገዕ ጥራሕ እዩ።
3. ብመፃረይ ማይ ዝተፃረየ ማይ ካብ ብክለት ነፃ እዩ።
4. ኣብ ሓደ ግራት በብዓመቱ ዝተፈላለዩ ዘርእታት እናለዋወጥካ ምዝራእ ልሙዕነት ሓመድ ይሕሎ።
5. ማይ ዒላ ካብ ማይ ምንጪ ዝፀረየ እዩ።

ለ. ንሕድሕድ ሕቶ ካብ ዝቐረቡ መማረፅትታት ነቲ ዝበለፀ ቅኑዕን ትኽክለኛን ዝኾነ መልሲ ምረፁ።

1. ሜላ ዕቀባ ሓመድ ዘይኮነ
   - ሀ. ግረባ
   - ለ. ግደባ
   - ሐ. ኣግድም ምሕራስ
   - መ. ቁልቁል ምሕራስ
2. ብርሰት እፅዋት እንታይ የስዕብ
   - ሀ. ልሙዕነት ሓመድ
   - ሐ. ወሰኽ በዝሒ ህዝቢ
   - ለ. ፍግረ መሬት
   - መ. ልምዓት ከባቢ
3. ኣብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ዝርከብ ብርቂ እንስሳ ዘገዳም
   - ሀ. ሓርማዝ
   - ለ. ዝብኢ
   - ሐ. ዋልያ
   - መ. ዓጋዘን
4. ኢድ ኣእታውነት ወዲሰብ ዘይኮነ ምዝባዕ ከባቢ ዘስዕብ ኣየናይ እዩ?
   - ሀ. ምንቅጥቃጥ መሬት ዝፈጥሮ ብርሰት
   - ለ. ንመንበሪ ኣባይቲ ዝኾን መሬት ንምርካብ ምቁራፅ ኣድዋር
   - ሐ. ዝሕረስ መሬት ንምርካብ ዝካየድ ለበዳ ዱር
   - መ. ንሓዊ ዝኸውን ዕንጨይቲ ንምርካብ ዝካየድ ብርሰት
5. ማሳይማራ ኣበይ ዝርከብ ፍሉጥ ብሄራዊ ፓርክ እዩ?
   - ሀ. ኢትዮጵያ
   - ለ. ኡጋንዳ
   - ሐ. ኬንያ
   - መ. ታንዛኒያ

6. ማይ ንምዕራይ ኣብ መፃረይ ማይ እንጥቀመሎም ነገራት ትኽክለኛ ኣቀማምጥኦም ብቕደም ሰዓብ ካብ ላዕሊ ንታሕቲ

ሀ. ጡጥ ⟶ ሖፃ ⟶ ፍሩይ ፀፀር ⟶ ደቂቕ ፀፀር ⟶ ጡጥ

ለ. ጡጥ ⟶ ሖፃ ⟶ ደቂቕ ፀፀር ⟶ ፍሩይ ፀፀር ⟶ ጡጥ

ሐ. ጡጥ ⟶ ደቂቕ ፀፀር ⟶ ሖፃ ⟶ ደቂቕ ፀፀር ⟶ ጡጥ

መ. ጡጥ ⟶ ፍሩይ ፀፀር ⟶ ደቂቕ ፀፀር ⟶ ሖፃ ⟶ ጡጥ

7. ኒያላ ዝርከበሉ ፓርክ ኣየናይ እዩ?

ሀ. ኣዋሽ ፓርክ　　ለ. ሰሜን ፓርክ

ሐ. ባሌ ፓርክ　　መ. ነጭሳር

8. ሜላ ሓለዋ ዕሬት ማይ ዘይኮነ

ሀ. ምዕራይ ማይ　　ሐ. ምንካይ ብክልትታት ማይ

ለ. ምግዳብ ማይ　　መ. ምሕላው ዕሬት ዒላታት

9. ረብሓ ብሄራዊ ፓርክ

ሀ. እንስሳትን እፅዋትን ንምዕቃብ

ለ. ሓድግታት እፅዋትን እንስሳትን ንምክንኻን

ሐ. ምርምር ንምክያድ

መ. ኩሎም መልሲ እዮም

10. ሳዕቤን ብርሰት እፅዋት ዘይኮነ

ሀ. ጥሜት　　ለ. ስደት

ሐ. ዕብየት　　መ. ሞት